

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Kateřiny Kráčmarové

“Los checos en Cuba en el contexto general de las relaciones mutuas de ambos países. Refugiados checoslovacos en La Habana durante la Segunda Guerra Mundial/Češi na Kubě v širším kontextu vzájemných vztahů. Českoslovenští uprchlíci v Havaně v letech druhé světové války”

předkládané v roce 2021 na Středisku ibero-amerických studií FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Předkládaná dizertace představuje komunitu československých občanů na Kubě od roku 1938 do roku 1948 (s nutnými přesahy na obou koncích). Sleduje osudy jednotlivých emigrantů/uprchlíků z okupované Evropy a pokouší se najít a pojmenovat všeobecnější tendence a okolnosti, které ovlivnily ekonomickou, politickou a kulturní podobu československé přítomnosti na ostrově ve vytyčeném období. Autorka se opírá zejména o archivní prameny z českých archivů (primárně A MZV) a o dobový (kubánský) tisk, v nezanedbatelné míře pracuje i s osobními svědectvími dostupnými online.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Doktorandka předložila velmi záslušnou práci. Považuji ji za důležitý příspěvek k bádání o československo-kubánských vztazích, neboť se jedná o první systematictější pokus o analýzu vztahů ve výše uvedeném období. Provedla pečlivou heuristiku a seznámila se s většinou existujících relevantních pramenů. Je zřejmé, že je dobře obeznámena s průkopnickými pracemi Vladimíra Nálevky. Oceňuji využití nejen archivních pramenů, ale i dobového tisku a osobních svědectví protagonistů a jejich rodin, shromážděných v rámci oral history projektu Amerického muzea holokaustu (USHMM), k jejichž studiu autorka využila audiovizuální archivy dostupné online. Tato osobní svědectví mají mimořádnou hodnotu a v doktorandkou předkládaných interpretacích nezastupitelné místo.

Svou dizertací naplňuje doktorandka jednu z produktivních podob, jak obohatit poznávání latinskoamerických dějin a dějin vzájemných vztahů střední Evropy a Latinské Ameriky. Zvolila časově úzce vymezené období, které jí umožnilo vstoupit do tématu do hloubky.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace.

Výklad autorky má logickou strukturu. Argumentace je srozumitelná, čtenáři je v každé části textu zřejmé, co, proč a proč právě na tomto místě autorka sděluje. Členění práce je přehledné. Po počátečních dvou kapitolách, které jsou jakýmsi uvedením do problematiky a zařazením tématu do mezinárodněpolitického kontextu těsně předcházejícímu vypuknutí druhé světové války (1 – Los checoslovacos; 2 - Cuba), následují dvě chronologicky řazené kapitoly, kde autorka pojednává o základních problémech a konturách příjezdu Čechoslováků na Kubu a jejich pobytu na ostrově (3 – Exodo; 4 – Hotel CUBA). Na ně pak navazují kapitoly zaměřené již zcela konkrétně na podrobnější analýzu čs. institucí, které na ostrově ve sledovaném období fungovaly (Unión checoslovaca de Cuba, Asociación económica, čs. vyslanectví), politický kontext jejich vzniku a útlumu/zániku, ekonomické souvislosti jejich provozu a dynamiku personálního obsazení (kapitoly 5 - Unión checoslovaca de Cuba a 6 – Embajada en tiempos de guerra). V závěrečné kapitole (7 – Fin de la guerra) se doktorandka snaží obě tyto narativní tendence spojit a oddíl tak uzavírá celou práci jak chronologicky (s ohledem na konec války a změnu paradigmatu a životních strategií emigrovavších), tak s ohledem na doznívání vlivu sledovaných institucí (uzavření vyslanectví, zánik Unión, zánik Asociación económica) a možná residua vlivu na nadcházející období, které již není předmětem zájmu autorky. Sedm kapitol prokládají intermezza, které by v případě knihy nejspíš měly formát „rámečků“ s prakticky orientovaným

obsahem (popisky významných či pozoruhodných jevů a událostí: osudy zaoceánské lodi Saint Louis v létě 1939, fenomén zvacích dopisů z notářské knihy „mrtvých“ z roku 1941, lidické události a jejich dopad na čs. kolektiv na Kubě), které slouží jako pečlivější dokreslení fenoménů v textu jen „nakousnutých“. V závěru se autorka vrací k dílčím výzkumným podotázkám a kontextualizuje je do celkového portréту komunity. Vůči této struktuře nelze mít výhrady, je zcela logická a sleduje vytyčený cíl. Ten se autorce, právě i díky logické struktuře, daří dle mého soudu naplnit.

2. Formální úroveň práce

Práce je napsána velmi dobrou, svěží španělštinou, která činí i analytické pasáže čtivými. Místy autorka tenduje k lehce žurnalistickému jazyku, který by byl snad vhodnější do populárně naučné publikace; v akademickém textu vynívají některá tvrzení snad příliš emocionálně, ale v zásadě toto nevnímám jako příliš rušivé.

Není vždy úplně jasné, k jakému publiku se autorka obrací, z čehož vyplývá určitá nerovnováha nebo nesrovnalost v orientaci textu a hloubky vstupu do jednotlivých témat. Zatímco některé pasáže – např. kap. 3.3. Múnich y la Segunda República – na mě působí tak, že jsou určeny kubánskému čtenáři (doktorandka vysvětluje, co znamenal Mnichov a kdo byl Emil Hácha – pozn. 153, 156; proč potom ale například nevysvětluje, co byl Košický vládní program? s. 180), jinde je text určen patrně spíše českému příjmeči (např. kap. 4 Hotel Cuba pojednávající o Kubě 30. let - mimochodem zde postrádám jakýkoli odkaz na „kanonickou“ sekundární literaturu k tomuto období). Pokud by autorka uvažovala o publikaci rukopisu, rozhodně bych ji doporučila svoje „koordináty“ sjednotit a jasně vymežit.

3. Práce s prameny či s materiálem

Celkově je třeba autorku pochválit za způsob, jakým s primárními i sekundárními prameny nakládá. Pokud jde o výklad historického kontextu předválečného Československa a Protektorátu, výběr sekundárních pramenů mě uspokojuje (Nálevka, Němeček, Kuklík, Čapková – etnicita). V oddílu „Cuba“ bych spíše uvítala větší množství reflektované sekundární literatury, doktoranda například překvapivě zcela opomíjí např. komplexní dějiny Kuby Hughha Thomase „The pursuit of Freedom“ / „La lucha por la libertad“, knihu dostupnou v řadě anglických i španělských vydáních.

Metodologicky bych měla malou výhradu k analýze některých osobních svědectví. Je dobře, že, jak autorka v úvodu předesílá, si je vědoma specifiky interpretačních postupů v oral history (Memorias y entrevistas, s. 15 a pozn. 11). Proto bych byla na jejím místě opatrnější v aplikaci osobního svědectví jako relevantního kritéria všude tam, kde se jedná o statistická data, takzvaná tvrdá data obecně (s. 80 tvrzení o počtu osob prchájcích z Marseille, nebo s. 200 procentuální odhady navrátilivších – to jsou však jediné dva případy, které jsem zachytila, celkově doktorandka zaslouží pochvalu a uznání za to, jak dovedně s osobními svědectvími pracuje, materiál interpretuje zasvěceně, fundovaně.

Na některých místech postrádám přesnější odkazy na sekundární prameny, o něž se při vyvozování svých interpretací opírá, třebaže tuším a mezi řádky čtu autorčinu obeznámenost se sekundární literaturou, doporučila bych jí důslednější a přesnější odkazování na zdroje.

Archivní pramen, který bych autorce doporučila k budoucímu studiu (v době zavřených hranic a archivů jej těžko mohla využít), je fond Zahraniční tiskový archiv (ZTA) v NA, kde nalézáme nejen zprávy z tisku ČSR-Kuba pro roky 1943-1944, ale i korespondenci starosty Havany Menocala s Kühnlem nebo zprávy čs. vyslanectví v Havaně zasílané do ústředí v roce 1943 (ty se ale do značné míry budou nepochybně dublovat s materiálem v tzv. Londýnském archivu MZV, s nímž pracovala), a konečně i reakce na lidické události v různých latinskoamerických zemích (nejen na Kubě) + zajímavý fotografický

materiál.

4. Vlastní přínos

Autorka v každém případě dokázala úspěšně přetavit primární i sekundární prameny, s nimiž pracovala, v nový celek: podepřela jimi a dále rozvinula svoji výchozí hypotézu, která pracuje s několika kategoriemi uprchlíků („los antiguos“, „los acomodados“, „los diamanteros“, „los singulares“) stejně jako hypotézu, že naprostá většina čs. uprchlíků byla židovského původu. Individuální osudy uprchlíků v textu promyšleně usazuje a inkorporuje do kontextu politické situace jak na Kubě, tak v prostředí Československa, potažmo Protektorátu Čechy a Morava. Vnáší nový pohled do tématu, když formuluje obecnější tendence chování kolektivu (původ uprchlíků, způsob útěku z Evropy, poválečné osudy, životní strategie). Oceňuji také dílčí závěr autorky, že si Praha od založení zastupitelského úřadu v Havaně v roce 1942 slibovala ekonomické výhody po válce – opravdu se zdá, že na tuto tendenci pak navázaly další podoby vzájemných vtaů v období po roce 1959. Tato rovina a období (1945-1959) snad do budoucna představuje ještě jednu z nevytěžených možností při poznávání vzájemných relací a díky Kateřině Kráčmarové je zde základ pro další výzkum.

IV. Dotazy k obhajobě

V úvodní kapitole na s. 18 autorka hovoří o komparaci, kterou provedla na samotném začátku svého výzkumu, když chtěla potvrdit či vyvrátit Nálevkovu hypotézu o přítomnosti bývalých čs. interbrigadistů na Kubě po roce 1939. K této hypotéze se na základě vlastního dřívějšího výzkumu dosud přikláníla i autorka těchto řádků. Doktorandka píše, že se porovnála seznamy československých občanů, kteří se účastnili španělské občanské války, se jmény čs. emigrantů na Kubě - s negativním výsledkem. Zajímalo by mě, s jakým seznamem čs. interbrigadistů pracovala? Hovoří o fondu VHA/VÚA, Nekvasilových seznamech, nebo o jiném zdroji?

Zajímají mě rovněž badatelské podmínky v kubánském Národním archivu a stav (přístupnost) fondů, v nichž bádala, ale to už je možná téma do kuloáru.

V. Závěr

Závěry, k nimž autorka ve své práci došla, jsou podloženy pečlivým a v nejlepší slova smyslu poctivým výzkumem. Dle mého názoru doložila K. Kráčmarová znalost analyzované materie a interpretační zdatnost. Své závěry je schopná prezentovat kultivovaným jazykem. Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako prospěla a doporučuji ji k obhajobě.

7.9.2021

Hana Bortlová-Vondráková, Ph.D.